

Capitolul I. Drept penal. Noțiuni generale

Secțiunea 1. Noțiuni introductive

1. Considerații introductive. Precizări terminologice

Din cele mai vechi timpuri societatea a fost preocupată de a stabili modul cum se asigură apărarea valorilor consacrate de către colectivitatea respectivă la un moment dat.

În evoluția sa istorică, societatea a găsit permanent modalități de autoapărare, care erau de fapt reacții la pericolele ce amenințau existența acelei colectivități. Desigur, unele erau pericolele ce amenințau societatea în perioada sclavagistă, altele erau pericolele ce o amenințau în perioada feudală și cu totul diferite sunt cele din prezent. Ținând cont de evoluția istorică a societății, constatăm că aceste pericole nu sunt identice, ele fiind determinate de o serie de factori interni și externi sau naturali și artificiali, ce prezintă particularități specifice unor anumite colectivități umane dintr-o anumită zonă, regiune, continent etc.

O trăsătură comună a acestor pericole ce amenințau și amenință liniștea și existența statului este aceea că de cele mai multe ori societatea a reacționat după producerea unui anumit eveniment, luând doar atunci o serie de măsuri de autoapărare și coerciție.

Reglementarea relațiilor sociale se realizează prin intermediul *normelor juridice*.

Elaborarea unei categorii de norme juridice, distincte prin conținutul, forma și finalitatea lor social politică – normele juridice penale – se justifică și devine inteligibilă prin prisma tezelor teoretice despre stat și drept.

În istoria culturii s-au elaborat numeroase definiții pentru noțiunea de *drept*, distingându-se între conceptul filosofic și cel juridic. Încă din vechime, juristul roman Celsus, citat de Ulpian în Cartea I a Instituțiilor, afirma că dreptul este arta echității și a binelui – *ius est ars boni et aequi*. Îmbinarea între drept și morală, aflate într-o stare sincretică în vremurile arhaice, îl va determina pe Ulpian să considere că trebuie să dezvăluim ideea de *bun* și de *just*, făcând distincția între *drept* și *nedrept*, între ceea ce e permis și ceea ce este interzis. Definirea dreptului a depins mai întotdeauna de orientarea filosofică. Ulpian a apreciat că „dreptul este cunoașterea lucrurilor divine și umane, știința a ceea ce este drept și nedrept” (*Juris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia*).

Dreptul se află într-o strânsă legătură cu valorile morale, majoritatea acestora primind consacarea formelor normative juridice. Dreptul și morala se conjugă, valoarea ce exprimă cel mai complex ideea de drept fiind justiția. Sensurile acestei valori sunt multiple, dar din punctul de vedere al dreptului pozitiv, justiția are sensul de a face dreptate.

În tentativa sa de a da o definiție cuprinzătoare dreptului, Celsus a formulat una dintre cele mai celebre expresii juridice: *ius est ars boni et aequi*.

În epoca postclasică, a domniei lui Iustinian, se înregistrează o revigorare a dreptului, contribuția lui Iustinian fiind una majoră prin monumentele sale juridice: *Codex Iustiniani, Digesta sive Pandectae, Institutiones, Novellae Constitutiones*.

Sistemul justiției private era aproape generalizat în epoca romană străveche. Principiul soluționării cauzelor publice și private de către un terț (fie *el iudex, bonus vir, arbiter, consul* etc.) a apărut odată cu reformele *serviene*, care au pus bazele statalității romane. Astfel, judecătorul stăpânea actul de distribuire a justiției de la sesizarea instanței până la executarea sentinței, în așa măsură încât să fie evitate violențele de orice natură.

Sintetic, *dreptul este ansamblul regulilor sociale instituite sau sancționate de către o autoritate publică recunoscută de comunitate, de obicei aceasta fiind statul, care exprimă voința și interesele generale, asigurate, în aplicarea lor, de forța de constrângere a acestei autorități, prin organele sale competente*.

Ca fenomen social, dreptul este intim legat de evoluția societății, reflectând stadiile acestei evoluții. Momentul în care *homo sapiens* a devenit *zoon politikon*, cu înclinații spre *apetitus societatis*, nu poate fi stabilit cu precizie, dar cert este că dreptul a apărut odată cu exemplarul uman social, din nevoile sale, din fapte, pentru că, fără drept, viața în societate ar fi fost imposibilă. Statul și dreptul au apărut în istorie și continuă să existe, într-o indisolubilă corelație. Apariția lor concomitentă s-a dovedit inevitabilă datorită unor transformări ineluctabile, profunde, ivite în viața societății umane.

Etimologic, termenul „drept” derivă din latinescul *directum-directus*, care provine de la verbul „*dirigere*”, ce înseamnă a îndrepta, a fi conform cu regula. Dreptul impune ideea de bine opusă ideii de rău.

Termenul „*directum*” nu se întâlnește la romani, care uzitau cuvântul „*ius*” și care semnifică în latină fie „drept”, fie „justiție”. Acest fapt i-a făcut pe unii doctrinari să explice originea confuziei create între drept – lege – justiție.

După alți autori, substantivul „*ius*”, care la noi ar echivala cu „drept”, ar proveni de la verbul „*iubere*”, care se traduce prin „a porunci”.

Termenul „lege” provine din latinescul „*lex*”, iar termenul „justiție”, care adesea a fost confundat cu dreptul, își are sorgintea în „*iuristare*”, care ar echivala cu „a se baza pe drept”.

Indiferent care din explicațiile de mai sus ar fi cea corectă, s-a acceptat de cea mai mare parte a doctrinei juridice că, etimologic, cuvântul „drept” are sensul de „a fi conform cu regula” sau „*ceea ce este obligatoriu*”. În vocabularul tuturor limbilor se întâlnește acest cuvânt și are sensuri multiple, mai mult sau mai puțin apropiate; în franceză se utilizează și se traduce „*droit*”, în spaniolă „*derecho*”, în germană „*recht*”, în italiană „*diritto*”, în engleză „*law*” sau „*right*”, după cum desemnează dreptul obiectiv sau dreptul subiectiv ș.a.m.d.

Sensul cel mai răspândit al termenului „drept” este acela de *drept obiectiv*, în vorbirea juridică, și de *drept subiectiv*, în vorbirea curentă, nespecializată.

2. Drept – religie – morală

Apariția dreptului nu s-a realizat în forma laică pe care o are astăzi în societate. La începuturile formelor de organizare a omenirii, ordinea juridică și-a găsit baza în originea divină. Explicația acestui fenomen este că popoarele primitive nu s-au

supus regulilor de drept decât în măsura în care le atribuiau o origine divină, supraomenească (ceea ce primează este sentimentul mistic)^[1].

Autoritatea dreptului se baza pe trei coordonate: cea *materială*, absolut necesară, dar nu suficientă, mai ales când se exercita împotriva unei minorități, cea a *rațiunii* și cea a *sentimentului mistic*.

La început, dreptul se confunda cu religia, deoarece se considera că regulile de drept emană de la divinitate. Pe măsură ce instituțiile se laicizează, se realizează o profundă demarcație între funcțiile laice și cele religioase.

În prezent, totuși, persistă o legătură între drept și religie, între credința juridică și credința religioasă, deoarece se pare că sentimentul mistic se perpetuează: de exemplu, dacă ne gândim la jurământul cu mâna pe cruce sau pe Biblie care se depune de către martori și experți în fața judecătorului, atât în materie penală, dar și civilă.

Atât dreptul, cât și religia se caracterizează prin două elemente: norme și procedee de manifestare a lor, adică prin procedura de drept și, respectiv, rituri. Dreptul apare ca o totalitate de norme obligatorii în societate, a căror nerespectare poate fi sancționată prin forța de constrângere a statului, iar religia este definită ca „un sistem solidar de rituri și credințe, relativ la lucruri sfinte, care unesc într-o comunitate morală, numită biserică, pe toți cei care aderă la ele”^[2].

În antichitate, orice violare a legii era considerată ca o ofensă adusă divinității.

Activitatea omului în societate se desfășoară potrivit unei anumite ordini conform unor reguli de conduită. Din multitudinea de norme sociale, normele morale (etice) sunt cele mai strâns legate de drept, morala înglobând dreptul.

Problematika raportului dintre drept și morală a preocupat gândirea umană din cele mai vechi timpuri, cristalizată în anumite *teorii*, dintre care unele susțin că dreptul reprezintă un minimum de morală, altele identifică sfera dreptului cu cea a moralei și altele neagă orice fel de legătură dintre ele^[3].

Referitor la acest raport dintre morală și drept, trebuie arătat că, la început, cele două s-au confundat cu religia. S-a apreciat, reamintim, că normele juridice și cele etice au o sorginte divină.

De pildă, Pitagora și discipolii școlii sale apreciau că normele de purtare vin de la zei, iar oamenii care nu le respectă jignesc divinitatea, care le aplică sancțiuni. La rândul lor, Socrate, Platon și Aristotel confundă dreptul cu morala pe aceleași baze religioase, iar ideea de justiție, pentru ei, este tot atât de juridică precum morala^[4].

În istoria culturii s-au elaborat numeroase definiții pentru noțiunea de drept, distingându-se între conceptul *filosofic* și cel *juridic*.

Aceeași opinie a fost susținută și de către gânditorii Evului Mediu.

Grotius (despre care se spune că a laicizat dreptul natural) confundă dreptul cu religia.

Primul gânditor care face diferența între drept și morală este Cristian Thomasius, în lucrarea „*Fundamenta iuris naturae ac gentium*”. Potrivit susținerii filozofului

[1] I. VĂLIMĂRESCU, *Tratat de enciclopedia dreptului*, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 84.

[2] E. DURKHEIM, *Les formes élémentaires de la vie religieuse*, F. Alcan, Paris, 1912, p. 65.

[3] I. SANTAI, *Introducere în studiul dreptului*, Ed. Alma Mater, Sibiu, 2003, p. 32.

[4] I. VĂLIMĂRESCU, *Studii asupra raporturilor dreptului cu celelalte discipline*, Al. T. Doicescu, București, 1929, p. 61.

olandez, dreptul reglementează raporturile din cadrul societății, iar morala stabilește reguli cu privire la noi înșine.

Conținutul moral al dreptului trebuie susținut în continuare, deoarece norma juridică conține și norme morale care au făcut cu puțință ca ființa umană să se afle în deplină siguranță.

Spre deosebire de drept, morala a existat de la începuturile vieții societății umane și va dăinui atât timp cât va exista societatea civilă. Ea reprezintă un ansamblu de idei, de reguli privind ceea ce este corect, just, bine și care se bazează pe convingerea intimă a necesității respectării acestor norme.

Între normele morale și cele religioase există asemănări, ambele evocând virtuți sociale cum ar fi mila, iubirea, sinceritatea, devotamentul, altruismul, respectul față de ceilalți. Regulile de conviețuire socială sunt reguli sociale fără de care viața în comun ar fi imposibilă și care permit membrilor colectivității să fie la adăpost de excesele care le pot amenința liniștita conviețuire. Aceste norme sunt apropiate de obiceiuri și de normele morale și includ normele de bună cuviință, de curtoazie, norme protocolare etc.

Normele buneii cuviințe îi feresc pe indivizi și le impun a nu se certa, jigni, a respecta pe cei vârstnici, a nu tulbura liniștea, ordinea publică ș.a.m.d.

Norma morală determină un anumit comportament individual, însă nu toți indivizii o respectă. O astfel de normă nu se impune decât unora, existând însă mulți indivizi care se opun legii morale, prin acțiunea sau inacțiunea lor negând morala.

Deosebit de astfel de norme, cele juridice prevăd sancțiuni juridice care pot fi aplicate de organele etatice în caz de încălcare a lor, în timp ce nerespectarea normelor morale ori religioase nu este astfel sancționată, atrăgând doar oprobiul public, muștrări de conștiință, regrete, păreri de rău etc. Normele morale sunt mai tolerante și mai ineficiente, mai puțin exigente față de cei ce le încalcă.

Dezvoltarea societății umane în ansamblul ei a fost posibilă ca urmare a apariției statului și a implementării acestor reguli de conviețuire și conduită în colectivitate care au fost de natură morală, religioasă și normativă.

Distincția dintre cele două concepte, drept și morală, este sugestiv exemplificată prin sintagma „*dreptul propriu-zis începe abia dincolo de limita moralului*”.

Cu cât căutăm mai mult această limită, cu atât se diminuează diferențierile specifice, până la dispariția aparentă, până la asimilarea pasivă a moralei de către drept.

Dreptul se află într-o strânsă legătură cu valorile morale, majoritatea acestora primind consacrarea formelor normative juridice. Dreptul și morala se conjugă, valoarea ce exprimă cel mai complex ideea de drept fiind *justiția*. Senturile acestei valori sunt multiple, dar din punctul de vedere al dreptului pozitiv, are sensul de *a face dreptate*.

3. Noțiunea de drept penal

Dreptul, oglindă fidelă a vieții sociale, începe să exprime decadența valorilor austere, pragmatice, formaliste, rigide din viața socială romană, ca rezultat al influențelor exercitate de bunăstarea generală produsă de cuceririle militare prin prăzile de război, aservirea altor popoare și exploatarea unui număr impresionant

de sclavi, pe de o parte, dar și datorită influențelor filosofiei grecești și apoi a spiritului creștin, mistic, oriental, pe de altă parte.

Cunoașterea raporturilor dintre stat și drept cât mai temeinic este necesară pentru a înțelege în desfășurarea istorică funcția social-politică pe care au îndeplinit-o împreună cele două instituții.

Pe de altă parte, cunoașterea aceasta ne va da posibilitatea de a înțelege o realitate a fenomenului juridic, și anume, că nu în toate raporturile de drept forța aceasta pe care o reprezintă instrumentul politic statal își găsește o expresie egală în ramurile de drept.

Ramura de drept formată din norme juridice în care forța aceasta de constrângere, puterea de a se impune, este mai evidentă, este tocmai ramura de drept penal. Lupta împotriva faptelor care prezintă pericol pentru societate și sunt incriminate de legea penală trebuie dusă în principal prin prevenție, iar în secundar, prin combatere, sancționare. Această luptă este reglementată în dispozițiile dreptului penal.

Noțiunea de drept penal este folosită atât pentru una din *ramurile sistemului de drept*, cât și ca *știință a dreptului penal*, pentru una din ramurile științelor juridice care studiază dreptul penal. Cele două noțiuni nu sunt identice și, deci, nu trebuie confundate. Prima se raportează la ansamblul normelor și instituțiilor dreptului privite în evoluție istorică și ca drept pozitiv în vigoare în societate. A doua cuprinde în conținutul său concepțiile, ideile, teoriile privitoare la dreptul penal ca ramură de drept, adică doctrina dreptului penal.

Între cele două noțiuni există o strânsă dependență, o legătură indisolubilă.

Dreptul penal, ca ramură de drept, este format din *totalitatea normelor juridice prin care se prevede în ce condiții o faptă este infracțiune, felul acesteia, sancțiunile ce se aplică în cazul săvârșirii lor, precum și răspunderea penală în scopul apărării ordinii de drept în România, împotriva unor asemenea fapte*.

Dreptul penal derivă de la cuvântul latin „*poena*” = pedeapsă, deci de la sancțiunea aplicabilă faptei interzise.

În literatura străină, dreptul penal poartă denumirea de drept criminal, de la cuvântul „*crimen*” = crimă^[1], adică faptă infracțională interzisă. În țara noastră a fost propusă și denumirea de „drept al apărării sociale”, având în vedere obiectul și scopul reglementării juridice de apărare a valorilor sociale.

Apreciem și ne raliem opiniei profesorilor C. Bulai, M. Basarab, C. Mitache, că denumirea de „drept penal” este actuală și în vigoare, ea însemnând atât în sens juridic penal, cât și în sens obișnuit același lucru, o ramură distinctă a dreptului care reglementează o activitate socială specifică de apărare socială.

Ca ramură de drept, dreptul penal nu reprezintă doar o sumă de norme juridice, ci aceste norme juridice sunt structurate într-un sistem bine determinat, în jurul unor idei esențializate cu caracter de principii, cu scop bine determinat, în condițiile de reglementare a instituțiilor fundamentale ale sale, și anume infracțiunea, răspunderea penală și sancțiunile penale.

Principiile dreptului penal asigură unitate și coerență ansamblului de norme juridice.

[1] R. MERLE, A. VITU, *Traité de droit criminel*, Ed. Cujas, Paris, 1967, p. 68.

Dreptul penal are un obiect propriu, exclusiv, de reglementare, și anume cel al relațiilor sociale ce se nasc în jurul valorilor sociale de a căror necondiționată respectare depinde însăși existența societății omenești la un moment dat.

Dreptul penal incriminează acțiunile și inacțiunile umane care constituie infracțiune (lat. „*infractio*” = distrugere), fapte care reprezintă atingeri aduse valorilor sociale și care astfel prezintă un pericol social pentru societate, dar și sancțiunile penale ce se aplică în cadrul răspunderii juridice penale.

Ramura dreptului penal este acea ramură a sistemului de drept din România cu dublă funcțiune, și anume: de prevenire a producerii infracțiunilor, pe de o parte, și de sancționare a persoanelor vinovate de săvârșirea acestor infracțiuni, pe de altă parte.

Ramura dreptului penal cuprinde patru părți: partea generală și partea specială națională, dreptul penal al Uniunii Europene și partea internațională a dreptului penal.

Partea generală este formată din normele generale prin care se definesc principiile, regulile, normele care califică și stabilesc acțiunile și inacțiunile care îmbracă haina infracțiunii. De asemenea, în partea generală sunt definite scopul legii penale, legalitatea incriminării, reglementarea generală a sancțiunilor penale, limitele aplicării lor, cauzele de înlăturare a răspunderii penale.

Partea specială a dreptului penal cuprinde normele de incriminare a infracțiunilor și limitele speciale de sancționare a fiecărei infracțiuni în parte.

Dreptul penal al Uniunii Europene constituie un ansamblu de norme penale (substanțiale, procedurale și penitenciare) comune diferitelor state europene, în preocuparea colectivă în vederea combaterii criminalității, în special a criminalității transnaționale organizate^[1].

Se impune ca în viitor statele să continue procesul de cooperare în activitatea de combatere a crimei organizate care este în continuă expansiune și care are un caracter transnațional. În acest sens se impune o armonizare a legislațiilor penale europene naționale.

Partea internațională a dreptului penal^[2] cuprinde dispozițiile și procedura Curții Penale Internaționale, existente în Statutul adoptat la Roma sub forma unui tratat (la Conferința diplomatică a Națiunilor Unite din 17 iulie 1998), care intră în vigoare după ratificarea sau aderarea a 60 de state. Principiul de funcționare al Curții Penale Internaționale este complementaritatea, în sensul că persoanele învinuite (cetățeni sau străini implicați) vor fi judecate în conformitate cu jurisdicția internă, iar în caz de omisiuni sau abuzuri se poate sesiza Curtea Penală Internațională, cu respectarea normelor dreptului internațional.

Competența Curții se referă la infracțiunile de genocid, crime împotriva umanității, crima de război și crima de agresiune.

^[1] G. PARASCHIV, *Drept penal al Uniunii Europene*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 1, care citează pe J. PRADEL și G. CORSTENS, *Droit pénal européen*, 2ème éd., Ed. Dalloz, Paris, 2002, p. 3.

^[2] I. TĂNĂSESCU, C. TĂNĂSESCU, G. TĂNĂSESCU, *Drept penal general*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 57 și urm.

4. Necesitatea dreptului penal

Definiția dreptului penal subliniază rolul activ al dreptului penal în apărarea, consolidarea și dezvoltarea societății românești.

Necesitatea dreptului penal pornește și de la existența fenomenului infracțional sau a criminalității, care reprezintă totalitatea infracțiunilor săvârșite la un moment dat într-o societate determinată.

Fenomenul infracțional, prin însăși apariția lui în planul relațiilor sociale, inspiră un sentiment de teamă și nesiguranță pentru întreaga societate. Este suficient ca o persoană să se afle într-o zi pe stradă și să primească informația că într-o casă se află un agresor, ca apoi să audă strigătul de ajutor al victimei pentru ca, dintr-o dată, să se înregistreze la toți trecătorii, sau persoanele care se află în apropierea locului infracțiunii, o stare de emoție generală, un interes comun pentru prinderea infractorului. Sentimentul de teamă determină o solidarizare a tuturor membrilor societății în mod spontan. Acest sentiment, unit cu presupunerea că actul respectiv s-ar putea repeta și cu privire la propria noastră persoană, trezește înțelegerea afectivă pentru victime și ne solidarizează cu toate persoanele încercate prin faptele antisociale, de natură penală.

Scopul legii penale poate fi atins numai dacă organele de specialitate, judiciare, în munca de zi cu zi de aplicare și respectare a legii penale îmbină tehnica cu știința dreptului penal. Esențială în munca de prevenire și reprimare a fenomenului infracțional este organizarea pe baze științifice a represiunii penale^[1].

Cauzele recrudescenței violenței și crimei organizate sunt dificil de identificat și explicat, datorită existenței unor diferențe sensibile în ceea ce privește amploarea și intensitatea lor de la o țară la alta; majoritatea specialiștilor și cercetătorilor consideră că sursele acestor fenomene rezidă în perpetuarea unor structuri politice, economice și normative deficitare, în menținerea și accentuarea discrepanțelor sociale și economice dintre indivizi, grupuri și comunități și intensificarea conflictelor și tensiunilor sociale și etnice.

Asistăm la o așa-numită „*internaționalizare*” a violenței și a crimei organizate la nivelul diferitelor societăți, state și națiuni prin apariția și proliferarea unor noi tipuri de delictе și crime, ce transgresează și interpenetrează noi forme de prevenire, combatere și neutralizare a violenței și a crimei organizate la nivel național și internațional.

Dezvăluirea cauzelor fenomenului infracțional nu poate fi realizată decât printr-o cercetare care să exploateze toate laturile acestui fenomen. Sunt necesare în acest sens investigații cu caracter sociologic, psihologic, juridic, psihiatric, biologic și antropologic.

Pe lângă manifestarea violenței, alte două fapte incriminate într-o formă sau alta în prezent, cum ar fi prostituția și, respectiv, corupția, au existat din cele mai vechi timpuri. Despre corupție, avem date în Vechiul Testament – Cartea I a regilor, Capitolul 8-3 când, referindu-se la fiii lui Samuel, desemnați judecători, se

[1] G. ANTONIU, *Reforma justiției penale*, în G. ANTONIU, E. DOBRESCU, T. DIANU, G. STROE, T. AVRIGEANU, *Reforma legislației penale*, Ed. Academiei, București, 2003, p. 79.

afirmă că: „Fiii lui nu umblau pe căile sale, ci se abăteau la lăcomie, luau daruri și judecau strâmb”^[1].

În *Grecia antică*, fenomenul corupției, prin luarea de mită de către judecători, l-a determinat pe Platon să propună pedeapsa cu moartea pentru funcționarii care primeau daruri pentru a-și face datoria^[2].

În *Persia antică*, regele Cambise al II-lea a hotărât uciderea unui judecător vinovat de corupție, iar cu pielea acestuia și-a tapițat scaunul. În schimb, regele Darius condamnă la moarte, prin crucificare, pe judecătorii corupți.

Roma antică a luat măsuri de reprimare a corupției prin legile Calpurnia (anul 191 î.H.); Iulia repetundarium (anul 591 î.H.); Acilia (anul 123 î.H.); Servilia (anul 110 î.H.); Cornelia (anul 81 î.H.)^[3]. Nicio societate, indiferent de stadiul de dezvoltare economico-socială și de esența regimului politic, nu a fost și nu este ocolită de fenomenul de corupție, de efectele periculoase și deosebit de grave ale acestuia.

Și într-un caz (corupția), și în celălalt (prostituția), ne aflăm în prezența unui comportament deviant de la normele de conduită prescrise de colectivitate și astfel de atitudini trebuie să fie pedepsite.

Instrumentul pentru a preveni și, respectiv, a pedepsi este oferit de dreptul penal.

Pentru a demonstra necesitatea dreptului penal, se invocă trei argumente:

- a) necesitatea apărării valorilor sociale;
- b) existența fenomenului infracțional și necesitatea luptei împotriva acestuia;
- c) necesitatea reglementării juridice a acțiunii de apărare a valorilor sociale^[4].

a) Necesitatea apărării valorilor sociale

Deși actualul legiuitor nu a mai prevăzut, așa cum era în vechiul Cod, scopul legii penale, totuși, prin valori sociale care trebuie apărate trebuie înțeles omul, cetățeanul român cu drepturile și libertățile sale, și statul român, cu suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea lui, precum și proprietatea și ordinea de drept.

Desigur, dacă aceste atribute de mai sus nu sunt apărate prin instrumente ferme puse la îndemâna reprezentanților statului, există pericolul apariției arbitrariului, a anarhiei, care conduce de fapt la disoluția statului.

Viața socială, cu diversele sale fenomene și acțiuni cauzale, nu poate exista dacă nu se instituie un sistem de apărare împotriva manifestărilor determinate de interese, motive, scopuri personale, individuale, care o pun în pericol.

Societatea, așadar, nu poate exista fără a exista o securitate deplină a sistemului de valori pe care societatea respectivă se întemeiază.

^[1] M.I. RUSU, *Funcționarul public și legea penală*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 10 și urm.

^[2] G. ANTONIU, M. POPA, ȘT. DANEȘ, *Codul penal pe înțelesul tuturor*, Ed. Politică, București, 1970, p. 210.

^[3] A se vedea TH. MOMMSEN, *Le droit pénal romain*, vol. III, Ed. Cujas, Paris, 1907, p. 19.

^[4] C. BULAI, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1997 (în continuare, *Manual de drept penal*), p. 6.

b) Existența fenomenului infracțional și necesitatea luptei împotriva acestuia

Practica judiciară și statistica judiciară oferă suficiente dovezi privind existența fenomenului infracțional în societate. Pericolul săvârșirii unor fapte prin care se aduc atingeri valorilor sociale ocrotite de societate este unul concret, obiectiv, și nicidecum abstract sau ipotetic. Desigur, raportat la colectivitate, lezarea valorilor sociale se realizează de un grup restrâns de membri ai societății, care sunt indivizi izolați, dar lipsa unei reacții ferme din partea societății poate conduce la rezultate nebanuite.

Fenomenul infracțional este un fenomen social, pentru că infracțiunile se săvârșesc în cadrul relațiilor sociale dintre indivizi. Fenomenul infracțional sau *criminalitatea* reprezintă *totalitatea infracțiunilor săvârșite la un moment dat într-o societate determinată*.

Fenomenul social al criminalității este studiat de criminologie prin metode specifice științelor socio-juridice. Știința criminologiei discriminează între:

- *criminalitatea legală* – formată din totalitatea infracțiunilor pentru care s-au aplicat sancțiuni penale de către instanțele de judecată;
- *criminalitatea aparentă sau relevantă* – formată din totalitatea infracțiunilor care sunt cunoscute de către organele judiciare;
- *criminalitatea reală* – formată din totalitatea infracțiunilor care s-au săvârșit în realitatea socială, incluzând și infracțiunile necunoscute de către organele de stat specializate.

Pornind de la aceste distincții, pentru cunoașterea în detaliu a fenomenului infracțional este nevoie a se cunoaște criminalitatea reală. De regulă, se folosesc în studiul criminalității datele statistice privitoare la criminalitatea legală.

c) Necesitatea reglementării juridice a acțiunii de apărare a valorilor sociale

Ori de câte ori individul intră într-un conflict cu societatea ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, replica societății trebuie realizată într-un cadru instituționalizat în care trebuie respectate atât interesele societății, cât și drepturile fiecărui individ în parte. Acțiunea de apărare socială trebuie să fie reglementată riguros, în așa fel încât să se înlăptuiască în conformitate cu interesele atât ale societății, cât și ale individului.

Dreptul penal oferă posibilitatea ca societatea să intervină pentru îndreptarea conduitei infractorului, prin apărarea valorilor sociale, dar oferă, în aceeași măsură, posibilitatea apărării drepturilor infractorului împotriva acțiunii arbitrare a organelor statului competente în realizarea funcției de apărare socială.

5. Funcțiile dreptului penal

Dreptul penal are un scop bine determinat, dar care este influențat decisiv de politica penală pe care și-a propus-o puterea publică.

De fiecare dată scopul a constatat în apărarea valorilor sociale proprii societății respective, împotriva oricăror forme de lezare, știrbire, desființare a acestor valori ca urmare a săvârșirii unor infracțiuni.

În codul penal anterior, scopul legii penale era precizat în art. 1, însă în actuala reglementare s-a renunțat la această mențiune^[1].

Putem desprinde concluzia că, raportat la scopul său, dreptul penal are trei funcții:

a) funcția de *prevenire* a săvârșirii infracțiunilor, prin simpla incriminare sub sancțiune a faptelor periculoase pentru societate. Dreptul penal trebuie ca, prin normele juridice penale, prin instituțiile sale, să descurajeze pe membrii societății în tendințele lor de a nesocoti preceptele penale^[2];

b) funcția de *asigurare a cadrului legal de realizare a funcției de apărare socială*, desfășurată de stat prin organele competente. Statul, prin organele sale specializate, trebuie să intervină doar în limita prerogativelor asigurate de legea penală și de procedura penală pentru a sancționa faptele penale și pe făptuitori. În aceste condiții se asigură, de fapt, atât ocrotirea valorilor sociale, cât și asigurarea condițiilor pentru ocrotirea infractorilor împotriva oricăror abuzuri la care ar putea fi supuși de puterea publică. Prin această funcție se asigură exercitarea drepturilor infractorului, prin conturarea unor limite ale represiunii, specifice sistemelor politice democratice. Această funcție mai poartă și denumirea de funcția *protectoare*^[3];

c) funcția de *asigurare a dezvoltării noilor valori și relații sociale*. În evoluția societății, a dezvoltării acesteia, trebuie apărute noi valori sociale și noi relații sociale care apar în timp, și nu doar cele existente la un moment dat.

6. Caracterele dreptului penal

Sistemul nostru de drept cuprinde 14 ramuri de drept principale, între care se află și dreptul penal. Specificul relațiilor de apărare socială care sunt reglementate de această ramură de drept îi conferă anumite trăsături proprii, caracteristice, distincte de alte ramuri de drept.

Caracterele dreptului penal se desprind din specificul relațiilor de apărare socială care îi revin spre reglementare. Acestea sunt:

a) Caracterul *autonom* – dreptul penal are un caracter autonom în raport cu celelalte ramuri de drept. Acest caracter rezultă din faptul că are un obiect propriu de reglementare și există un obiect specific al normei juridice și al ocrotirii juridice. De asemenea, are un sistem propriu de precepte sau reguli de conduită (obligația de a se abține de la săvârșirea faptelor periculoase pentru valorile ocrotite) și de sancțiuni specifice lui (pedepse, măsuri educative, măsuri de siguranță).

Cu alte cuvinte, se poate constata că dreptul penal se bucură de o triplă autonomie, și anume în plan:

– *normativ*, în sensul că își creează norme de conduită, fără a se limita la a sancționa încălcări ale unor norme impuse de alte ramuri de drept. Totuși, este

[1] A se vedea expunerea de motive care a însoțit actualul Cod penal pe www.just.ro. S-a apreciat că definirea scopului legii penale este întâlnită doar în codurile penale din state aflate în sfera de influență sovietică, justificată de imperative care nu se mai regăsesc în condițiile actualului stat democratic.

[2] A se vedea, pentru *funcția educativă*, F. STRETEANU, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 20.

[3] *Idem*, p. 18-20.